

Juhlaluennot

Sosiologian lupaus

Sosiologian professori Merja Kinnusen jäähyväisluento 26.10.2018, Lapin yliopisto

Kiitoksia hyvät sosiologian ystävät, kollegat ja opiskelijat, ilman teitä minulla ei olisi jäähyväisluentoa. Tarkoitin tällä sitä, että ymmärrän tieteen tekemisen ja opettamisen hyvin kollektiivisena toimintana. Yksikään käsite, tutkimus, opinnäyte tai luento ei tieteessä synny yhden ihmisen aivoituksena, vaan läsnä on vuosikymmenien, vuosisatojen ja jopa vuosituhansien muistia, käsitteitä, sanoja ja jäsennyksiä. Viatonta ja määrittelyvaltaista vapaata tämä muisti ei tosin ole, sillä esimerkiksi Suomessa naiset pääsivät yliopistoihin ilman erivapautta vasta vuonna 1901 ja Saksassa oli vielä 1900-luvun alussa yleistä, että naiset kirjoittivat tiedettä salanimellä.

Olen päässyt yliopistoon hyvinvointivaltioisessa Suomessa, ja olen ihmisenä yliopistokäytäntöjen ja sosiologian tulos. Olen saanut olla yliopistotöissä lähes neljäkymmentä vuotta. Kerron seuraavaksi yliopistotyön muutoksista omien työhuoneideni perspektiivistä ja käyttämällä niitä käsitteitä ja näkökulmia, joita olen tutkimuksissani yhdessä muiden kanssa käyttänyt ja luonut. Työhuoneperspektiiviin minut innoitti yhdessä Virve

Peterin ja Kirsti Lempiäisen kanssa tekemämme työtilojen tutkimus (Kinnunen, Lempiäinen & Peteri 2017). Tulen kuvaamaan 1980- ja 1990-luvun yliopistotyön ehtoja, feministisen tutkimuksen sekä opettamisen merkitystä ja 2000-luvun kapitalistisen yliopiston arkea. Lopuksi esitän tiivistysti sosiologian lupaukset. Liikun Tampereen ja Lapin yliopistoissa ja johtolankani on, että oman toimintani on mahdollistanut kollektiivisuus niin tutkimuksessa, opetuksessa kuin institutionaalisissa käytännöissäkkin.

Tekemisen ilo ja hiipivä mittaaminen

KUVA 1. Ensimmäinen työhuone Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksella vuonna 1983 (Kuva: Merja Kinnunen)

Kuvasta 1 näkyy, että tietokoneesta ei ole tietoaakaan, lankapuhelinta käytettiin, tupakointi työ-

huoneissa oli sallittua ja Dingo oli suosiossa. Kuva on ensimmäisestä työhuoneestani 1980-luvun alussa Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksella. Huoneeni oli alakerran ikkunaton, pieni ja komeromainen tila. Viereisessä komerossa oli Chilen pakolainen Luis Herrera. Tutkimusapulaiset ja pakolainen sijaitsivat laitoksen alakerrassa. Yläkerran isossa ja valoisassa kulmahuoneessa työskenteli laitoksen johtaja Yrjö Littunen. Tutkijat olivat omissa tai jaetuissa huoneissaan pyöreän käytävän ympärillä, ja alakertaa yläkertaan yhdisti yhteinen iso kahvihuone ja myös iso luentosali.

Tätä tilaa voi luonnehtia teollisuusyhteiskunnan luomaksi näkyvän hierarkian järjestykseksi. Ihmiset on sijoitettu riveihin, osastoihin, yksiköihin, laitoksiin ja koppeihin. Tässä järjestyksessä työpaikka ja työhuone tilana itsessään ilmentävät hierarkista asemaa, jossa jokaisella on oma työnsä jaollinen nimikkeensä, tehtävänsä ja paikkansa. Koko yliopistotoimintaa kehysti byrokraattinen koneisto, jonka säännöt koskivat kaikkia ja joiden lakien, sääntöjen ja ohjeistusten mukaisesti toimijat määrittyivät omiin paikkoihinsa, esimerkiksi silloisiin virkoihin. Professorikunta oli hyvin miesvaltainen ja hierarkia näkyvää.

Tunsinko itseni pahan pohjimmaisiksi? En lainkaan, olin hyvin onnellinen. Ritva Nätkin, Pertti Alasuutari ja Pekka Sulkunen olivat ottaneet minut vuonna 1983 sosiaalihuoltajatutkimuksen opiskelijana tutkimusapulaiseksi Alkoholitutkimuslaitoksen, Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen ja Tampereen yliopiston rahoittamaan *Lähiöravintola*-projektiin (Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985). Tämä projekti oli elämäni suuri käänne.

Olin tutkimusapulainen, joka teki lähiöissä naisten haastatteluja ja havainnoi lähiöravintoloita. Tunsin olevani projektin täysivaltainen jäsen lukuisissa yhteisissä kokoontumisissamme, ja sain myös

opetella tieteellistä kirjoittamista. Lähiöravintolatu tutkimus sai paljon julkisuutta, ja minä rallatelin Pekka Sulkusen kauhuksi toimittajille, kuinka kulttuurintutkimuksella ei ole tuloksia. Sittemmin tätä tutkimusta on pidetty suomalaisen kulttuurintutkimuksen yhtenä klassikkona, jossa käytettiin sittemmin varsin yleisiä kulttuurintutkimuksen välineitä, kuten koodit, merkit, skeemat ja habitus.

Kulttuurintutkimuksen käsitteet ja tutkimuksen tekeminen olivat minulle aivan uutta maailmaa. Tuon ajan tutkimusapulaisten ammattikunta oli hyvin merkittävä tie tutkijaksi, ja toki tutkijat hyötyivät tutkimusapulaisten työstä. Suunnittelimme tuolloin jopa suurellisesti tutkimusapulaisten maailmankongressia. On surullista, että nykyinen yliopistorakenne ei tunne enää tätä kaikille hyödyllistä ammattikuntaa.

Olin hyvin innostunut ja ajattelin, miten hienoa on olla yliopistolla töissä: mahtavia ihmisiä ja jännittävää työtä. Lähiöravintolan jälkeen tein Ritva Nätkinille väitöskirjaa varten alkoholistien vaimojen haastatteluja ja Pertti Alasuutarin väitöskirjan tutkimusapulaisena pääsin havainnoimaan ja juomaan suuret määrät kahvia joka tiistai A-killan miesten kokoontumisiin. Matti Piuspan tutkimusapulaisena pääsin yhdessä Tapio Kirsin kanssa havainnoimaan raittiustilaisuuksia. En usko, että aika on kullannut muistot, sillä minulla ei ollut vastuuta mistään paitsi lupaamistani töistä ja pääsin projekteihin, joihin muut olivat hankkineet rahat.

Paratiisiini oli kuitenkin luikertelemassa käärmeitä. Toimittamassani Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen henkilöstölehdessä Vinkit Pertti Rautio raportoi käynnistään rehtorinvirastossa kahvilla Tampereen yliopiston rehtorin, tilastotieteilijä Tarmo Pukkilan luona. Hän kirjoittaa (1987, 2–3):

Kaikkia paikalla olevia kiinnosti ”uusi tiedepoliitikka” ja opetusministeriön esittämät vaatimukset

korkeakoulujen toiminnan tehostamisesta. Pukkilan mielestä ministeriön idea mitata tehokkuutta pelkästään ylempien opinnäytteiden määrällä on huono ja kapea. Hänen mielestään olisi kehiteltävä parempia toiminnan tasoa kuvaavia indikaattoreita, jotka olisivat kohtuullisen yksinkertaisia mutta kuitenkin oleellisia seikkoja mittaavia, esimerkiksi elintason mittaamenetelmät.

Nykypäivän katsannossa nämä mittaamisen alkujuuret olivat vielä aika kohtuullisia.

Olin mieltänyt, että nyky-yliopiston piirteet ovat uuden yliopistolain seurausta ja syyttänyt tätä, mielestäni onnetonta, lakia. Jäähvyäisluentoa tehdessäni havahduin, että perustaa todellakin luotiin jo 1980-luvulta alkaen uusliberalismin tuulien saavuttaessa Suomea. Suomessa yliopistotyössä siirtymä nykyiseen raha-, laskenta- ja mittaamis-yliopistoon on juuriltaan paikannettavissa poliittisesti Harri Holkerin 1980-luvun lopun hallitusohjelmaan *Hallittu rakennemuutos*. Tuo ohjelma oli Leena Eräsaaren (2002) mukaan alku sellaiselle uusliberalistiselle hallinnan muodolle, jossa julkista sektoria liikelaitostetaan ja yliopistotyön kysymykseksi tulee, miten tieto saadaan nopeasti innovaatioksi, jota voidaan laskea osaksi taloutta.

1980- ja 1990-luvulla jatkui elo yliopistossa aika rauhallisena. Tuolloin tehtiin paljon projektitutkimusta, ja olin tekemässä projektitutkijan opastakin ammattiliitolle. Rahoitukset eivät silti ahdistaneet, koska rahaa sai nykypäivään verrattuna paljon helpommin eikä yliopistoon ollut juurtunut nykypäivän puhetapaa: Oletko hakenut sieltä ja sieltä rahaa? Saitko rahaa? Oletko kuullut, että se ja se sai rahaa? Miksen minä saa rahaa? Tuolloin ei ollut Facebookiakaan, jossa surraan tai iloitan rahoituksen ympärillä. Raha ei ollut 1980-luvulla ensisijainen määrittäjä, jolle kaikki muu on alisteista, kuten nykyään on. Haluan muistaa tuon ajan sellaisena, jossa menttiin tutkimus edellä.

Tampereella perustettiin Työelämän tutkimuskeskus, ja Päivi Korvajärvi palkkasi minut tutkijaksi johtamaansa toimihenkilötyön muutoksia pitkäaikaisseurannalla tutkivaan, TVK:n rahoittamaan projektiin. Teimme etnografiaa yhdeksällä yksityisen ja julkisen sektorin työpaikolla 1980-luvun keskivaiheilla, 1990-luvun alussa ja 1990-luvun loppupuolella (Korvajärvi, Järvinen & Kinnunen 1990; Korvajärvi & Kinnunen 2003).

KUVA 2. Työhuone Tampereen yliopiston Työelämän tutkimuskeskuksessa vuonna 1986 (Kuva: Merja Kinnunen)

Kuvassa 2 pöydällä on melkoisen iso tietokone. Olimme itse ostaneet tietokoneet, koska yliopisto ei vielä niitä ainakaan kaikille hankkinut. Se ei tahtia haitannut. Keräsimme yli 20 mapillista etnografista aineistoa työpaikkojen arjesta yhdeksältä työpaikalta. Aineisto tuntuu sosiaalishistorialliselta aarreaitalta. En tiedä, mistä nykyisin voisi saada rahoituksen, joka mahdollistaisi 15 vuoden etnografisen pitkäaikaisseurannan. Tällaisen etnografian toteuttamista vaikeuttavat myös uudet tietosuojalait. Tämä on todella sääli sen kannalta, mitä aineistoja, ymmärrystä ja tietoa on tulevaisuudessa käytettävissä nykypäivän työelämän arjesta.

Muistan hyvin, kuinka jo 1980-luvulla useillakin työpaikoilla puhuttiin myönteisesti eläköitymi-

sestä asiana, jolla saadaan säästöjä aikaseksi. Puhe oli samantyylistä kuin nyky-yliopistossa. Eläköitymisiä odotetaan kuin kuuta nousevaa pelastamaan yhä vaikeammaksi käyvää yliopistotaloutta. Tutkimillamme toimihenkilöiden työpaikoilla eläköityminen ei kuitenkaan ollut ratkaisu, sen työpaikkojen johtokin tunnusti, sillä vanhojen tehtävien tilalle tuli uusia ja näihin tarvittiin tietysti tekijöitä. Toimenkuvien muuttumisesta huolimatta vakuutusyhtiöissä, sairaaloissa, sosiaalitoimistoissa ja tehtaissa tarvittiin edelleen ihmistyötä hoitamaan niitä tehtäviä, joita varten työpaikat oli perustettu. En jaksaa uskoa, että eläköitymiseni osaltaan ratkaisee Lapin yliopiston talousvaikeuksia, jos halutaan pitää kiinni siitä, että yliopiston työnjaollinen tehtävä yhteiskunnassa on tutkia, opettaa ja vaikuttaa yhteiskunnassa. Tutkiminen ja opettaminen ja lopulta tulosten tekeminen edellyttävät yksinkertaisesti, että on ihmisiä, jotka näitä töitä tekevät.

Vuosina 1986–1996 tutkimillamme toimihenkilöiden työpaikoilla nimettiin yli 10 erilaista johtamisen tapaa. Esimerkiksi metalliyrityksessä oli toteutettu viittä erilaista johtamismallia kymmenen vuoden aikana: tavoitejohtamista, tavoite-laatujohtamista, tilannejohtamista, prosessijohtamista ja tiimijohtamista. Yliopistolaitos, kuten suurin osa julkisesta sektoristakin, on jäänyt juuri tavoite-laatujohtamiseen tai tulos-laatujohtamiseen. Kysyä voi, onko tämä johtamisen malli juuri paras malli yliopistotyössä. Mielestäni ei ole, sillä kysymys on asiantuntijaorganisaatiosta, jossa työ ei tavaramuotoistu edes valtaisalla laadun arviointijärjestelmällä. Tulos-laatujohtaminen ei ollut tuloksekasta edes metalliyrityksessä, joka sentään valmisti selkeitä tavaroita.

Feministisen sosiologian mahdollisuus

Toimihenkilötutkimuksen aikana 1980- ja 1990-luvuilla feministinen tutkimus vahvistui Suomessa. Tätä ilmensivät lukuisat uudet oppikirjat, kuten esimerkiksi Anu Koivusen ja Marianne Liljeströ-

min toimittama *Avainsanat* (1996) ja Anneli Antosen, Kirsti Lempiäisen ja Marianne Liljeströmin toimittama *Feministejä – Aikamme ajattelijoita* (2000). Sosiologian tutkintovaatimukseen naistutkimuksellisten kirjojen pysyvä sisällyttäminen on tosin ollut hyvin vaivalloista.

Työelämän naistutkimus vahvistui Suomessa 1990-luvun alkuvuosina myös Suomen akatemian rahoittaman ja Liisa Rantalaihon ja Tuula Heiskanen johtaman Työelämän sukupuolistuneet käytännöt (TYÖSKÄ) -projektin myötä. Kehitimme projektissa käsitteen työelämän sukupuolistavat käytännöt, ja kirjoitamme Päivi Korvajärven kanssa samannimisessä kirjassa (1996, 23):

Sukupuolistavat käytännöt ovat ihmisten puhetta, kirjoituksia, liikkeitä, katseita, ajatuksia, tulkintoja, mielikuvia ja tuntemuksia. Ne ovat erilaisten toimintojen ja ihmisten välisten vuorovaikutusten virtaa, jossa jokapäiväinen elämä sykkii ja järjestyy. Ihmisten oma paikallinen toiminta nivoutuu työelämää kehystäviin vakiintuneisiin teksteihin, kuten sääntöihin, määräyksiin, luokituksiin, sopimuksiin, lakeihin ja yhteiskunnan kuvausmalleihin. Nämä tekstit tuotetaan aina tietyissä käytännöissä ja ne sisältävät sukupuolta määrittäviä merkityksiä. Laajassa mielessä työelämän sukupuolistavissa käytännöissä kysymys on siitä, miten sukupuoli sisältyy yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Samalla kysymys on siitä, miten sukupuoli erilaisissa yhteyksissä kiinnittyy valtaan, erityisesti kulloinkin dominoiviin valtasuhteisiin ja valtaa tuottaviin prosesseihin.

Yli 20 vuoden jälkeenkin tämä kuulostaa lähes pätevältä. Toki, jos nyt kirjoittaisimme, niin ymmärtäisimme esimerkiksi sukupuolen laajemmin kuin jakona naisiin ja miehiin. Meillä olisi mukana muunsukupuoliset ja siihen sisältyvä analyysi.

Vaikka ymmärsimme sukupuolen kapeasti eroteluna naisiin ja miehiin, niin rakenteita rakas-

tavana ihmisenä pidän tätä erottelua rakenteellisesti aivan relevanttina myös nykyisyydessä. Rakenteellisesti YK:n tilastojen mukaan suurin eriarvoisuutta selittävä tekijä maailmassa on sukupuoli. Rakenteena naiset ja miehet ovat olemassa tukevasti, ja tämän rakenteen muuttamiseen tarvitaan myös tasa-arvopolitiikkaa. Toivon myös, että uudistettavassa henkilötunnuksessa säilytettäisiin sukupuolta määrittävä numero, vaikkapa naiset, miehet ja muunsukupuoliset. Näin saisimme jatkossakin rakenteellista tietoa eriarvoisuudesta ja tasa-arvoisuudesta sukupuolen mukaan. Kuriositeettina en malta olla mainitsematta, että haastattellessani henkilötunnuksen 1960-luvun Suomeen luoneita Teivo Pentikäistä ja Matti Kurimoa (Kinnunen 1998, 117–34), he kertoivat, kuinka laittoivat sukupuolesta kertovan numeron – parillinen naisilla, pariton miehillä – tuolloiseen työeläkekortin numeroon, koska sen siihen pystyi kätevästi ilman lisäkustannuksia lisäämään. Ei siinä sen erityisempiä keskusteluja käyty, kertoivat, kun tivasin ja odotin jotain analyysiä sukupuolen tärkeydestä.

Työelämän sukupuolistavat käytännöt -kirja (1996) ei siis tunnu nykypäivänä nololta. Projektin palautti mieleeni asian, joka #metoo-aikana tuntuu itsestään selvältä sanastolta, nimittäin sukupuolisen häirinnän ja ahdistelun käsite. Vielä 1980-luvun Suomessa se ei ollut yhteisesti ymmärretty käsite. Ilmiö tunnettiin, mutta se määrittyi yksilökohtaisena ongelmana. TYÖSKÄ-projektissa mukana olleen Hannele Varsan, nykyisin tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteerin, tutkimustyöllä ja osallistumisella lainsäädännön kehittämiseen on ollut huomattava merkitys. Kansainvälisten tutkimusten avulla ja suomalaista todellisuutta analyoimalla hän määritteli sukupuolisen häirinnän ja ahdistelun prosessiksi, jolla tarkoitetaan henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uh-

kaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Journalistien myötävaikutuksella Hannele toi käsitteen laajasti julkisuuteen. Hannele kohtasi paljon mitätöintiä. Tutkijoidenkin vakiovastauksia oli ”voi kunpa häirittäisiinkin”. (Varsa 1993.) Tuskin ainakaan julkisuudessa kukaan enää näin puhuisi vaan ilmiön vakavuus tunnustetaan. Hannelen tutkimus, ilmiön käsitteellistäminen ja käsitteen lainsäädäntöön istuttaminen on esimerkki käsitteiden voimasta: mitä käsitteet tekevät yhteiskunnassa ja miten ne tekevät yhteiskuntaa. Puhuttaessa yliopistotutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta otetaan mielestäni aivan liian vähän huomioon käsitteiden vaikuttavuus ja käsitteillä vaikuttaminen. Ehkä käsitteiden vaikuttavuudesta ei puhuta, koska sitä ei voi mitata millään. Kuitenkaan ilman käsitteitä yhteiskuntaa sellaisena kuin sen ymmärrämme ei olisi.

Käsitteitä voi pitää määrittelyvallan tuloksina ja kamppailujen kohteina. Minulle sosiologian yhteiskunnallinen käsitteistö luokkineen ja eriarvoisuuksineen oli luonteva lupaus. Olin ollut teini-ikästä alkaen yhteiskunnallisesti toimelias, ja sosiologia sisälsi lupauksen olla sorrettujen puolella. Sittenmin kysymys sorretuista on vaikeutunut, sillä olen ymmärtänyt, miten sosiologian oppihistoria on juuriltaan valkoisen miehen kaanon, kuten Lena Näre on huomauttanut (2015). Sosiologia on pitkälle sivuuttanut naiset ja rodullistetut ihmiset. Tämä ei tarkoita esimerkiksi vain 1800-luvun naisteoreetikkojen sivuuttamista, vaan sivuuttaminen sisältyy jo käsitteistöön. Sosiologian käsitteistössä modernista on ohitettu imperialismiin, kolonialismiin ja orjuuden historia. Sukupuolen ulkoistaminen on johtanut siihen, että nykyäänkin sosiologiassa helposti sanotaan, että sukupuolen tutkimusta opettaa sukupuolen tutkimus. (Näre 2015, 38–41.)

Toisaalta, sosiologialla on myös kykyä kriittisesti purkaa omia käsitteistöjään. Sosiologia on otta-

massa pikkuhiljaa käsitteikseen feministisen tutkimuksen ruumiillisuuden, affektien tutkimuksen, luokka- ja toimijuuskäsitteiden kehittämisen ja performatiivisuuden käsitteen – esimerkiksi. Juuri feministisen tutkimuksen merkitys sosiologian 2000-luvun kehitykselle tuodaan esiin sosiologian tilaa ja tulevaisuutta pohtivissa paneelissa.

Alueella on väliä

Päysin vuonna 1993 Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitokselle assistentiksi ja myöhemmin yliassistentiksi. Olin edelleen hyvin onnellinen, sillä laitos oli yhteisöllinen ja töissä oli hienoa, vaikka kritisoiimmekin koko ajan yliopistolaitosta ja sinne hiipivää seurantaa, raportointia ja ohjausta. Tässä vaiheessa olin jo vihdoinkin valmistunut sosiologian maisteriksi *Työt, toimet ja luokittelut*-pro gradulla (1989) ja viimeistelin lisensiaattityöni Väestöluokitukset sukupuolen tuottajina vuonna 1995. Väitöskirjanikin, Luokiteltu sukupuoli, valmistui vuonna 2001.

Huoneiden järjestys ja hierarkia olivat edelleen turvallisia rivejä, osastoja, omia huoneita ja yhteisesti jaettu huoneita. Ylimmäksi määrittävä sosiologian professori oli valoisassa kulmahuoneessa. Iso kahvihuone oli kaikkia yhdistävä laitoksen sydän. Opetustehtävissä olevat olivat samassa kerroksessa ja jatko-opiskelijat pitkin yliopistoa. Professorikunta oli edelleen miesvaltainen, vaikkakin varsinkin sosiaalipsykologian puolella oli naisia.

Kasvoin Tampereella yliopistokulttuurissa, jossa professorit eivät olleet käskijöitä ja ylimpiä määrittelijöitä arjen toiminnassa. Jos joku yritti vedota professorin asemaansa, niin pilkkakuoro ympäröi hänet. Tämä ei tarkoita, ettenkö arvostaisi professuureja yliopiston ammattirakenteessa, sillä niihin sisältyvä valta toimintamahdollisuutena ja vastuuna on yliopistoinstituutiolle olemassaolon ehtoja. Lapin yliopisto poikkeaa muista yli-

opistoista edukseen siinä, että naisia on paljon myös professoreina. Mielestäni nimikkeitä tulisi nykyistä nopeammalla vauhdilla määrittellä professuureiksi.

Hierarkioiden pönkittämistä vierastavana ihmisenä sisäistin 1990-luvun hyvinkin demokraattisen toimintatavan. Tämä istuu huonosti nykyiseen managerialistiseen yliopistoon, jota johdetaan yhä enemmän ylhäältä alaspäin ja yhä kasvottomammin myös ulkoapäin yliopistoinstituutiosta. Valtana ylimpien hierarkkinen määrittelyvalta sopii huonosti yliopistotyöhön. Pikemminkin näkisin Hannah Arendtin (2007) lailla, että alemmassa asemassa olevien valtaistaminen lisää kaikkien toimintakykyä ja toiminnan mahdollisuuksia.

KUVA 3. Työhuone yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa Lapin yliopistossa vuonna 2006 (Kuva: Merja Kinnunen)

Minut valittiin Lapin yliopiston sosiologian professoriksi vuonna 2006. Olin todella onnellinen ja innostunut. Ainoa vaikeus oli, mitä kirjoista ja papereista säästää ja mitä ottaa Lappiin mukaan. Kuten kuvassa 3 näkyy, aika pian aloin kerätä ympärilleni organisaation muistia Tampereelta kuljettamieni lisäksi. Marketta Alakurtti oli kalustanut valmiiksi kauniin huoneen. Kännköitä käytettiin, ja tietokoneiden koko oli pienentynyt. Tunsin oloni kotoisaksi. Tunsin, tai tiesin entuu-

destaan, muun muassa Suvi Ronkaisen, Soile Veijolan, Päivi Naskalin, Jarno Valkosen ja Jukka Mäkelän. Myös Hanna Peltomaa, Pälvi Rantala ja avuliaat vahtimestarit olivat tulleet tutuiksi käydessäni pitämässä Menetelmätieteiden laitoksella laadullisten menetelmien kursseja ja yhdessä Olli Löytyn kanssa tieteellisen kirjoittamisen kursseja.

Lapin yliopisto oli siis jollain tavalla tuttu paikka. Tutuksi se oli tullut myös *Kide*-lehden ansiosta. Olin lukenut *Kidettä* jo ennen professuurihaaveitani, sillä se erottuu selkeästi muiden yliopistojen omista lehdistä. *Kide* on paitsi ammattitaitoisesti toimitettu myös ulkoasultaan kaunis tieteen ja taiteen yhdistävä lehti.

Aloittaessani vuonna 2016 Lapissa *Kide*-lehti haastatteli minua. Totesin haastattelussa, miten pohjoisessa on paitsi pohjoinen ja etelä myös itä ja länsi ja kuinka transnationaalisuus on täällä ollut aina ihmisten elettyä arkea. Vastapainon kustannustoimittaja Timo Uusitupa totesi, että maantietoakin menit Lappiin opettamaan. No en, mutta Lapissa maailmanjäsenyykseni avartui oikeasti. Jo ihan konkreettisella alueella on suuri merkitys siihen, miten ihmisten elämä, työ, toimeentulo ja kulttuurinen muisti jäsentyy.

Lapin yliopistossa oli toimelias työelämän tutkijoiden ryhmä: Janne Autto, Asko Suikkanen, Heikki Huilaja, Saara Koikkalainen, Asta Kietäväinen, Sirpa Mertala, Tiina Notko ja Jari Lindh. Jo ennen Lapissa aloittamistani Janne Autto oli esittänytynyt Tampereen Sosiologipäivien illanvieton jonossa ja antoi käsikirjoituksen kommentoitavaksi. Siitä käsikirjoituksesta syntyi *Tänään töissä* -kirja (Kinnunen & Autto, toim., 2014).

Kirjan tekstejä lukiessani avartui näkemys siitä, miten alueissa ei ole mitään luonnollista. Esimerkiksi globaalien kaivosteollisuuden suhdanteet, kasvava turismiteollisuus ja arktisen alueen luonnonvarojen hallinta Lapissa määrittävät aivan toi-

sella tavalla elämän järjestymistä ja kamppailuja kuin esimerkiksi Pirkanmaan alue hallinnollisena alueena. Tuomisen Marjan ja muiden kulttuurihistorioitsijoiden tutkimukset (esim. Tuominen & Löfgren, toim., 2018) saivat käsittämään kulttuurisen mentaliteetin voimaa ja esimerkiksi Lapin sodan muistia. Ja turismitutkijoiden, kuten Soile Veijolan, tutkimukset avasivat uudella tavalla kysymyksen turismista työnä, teollisuutena ja mielentilana (esim. Veijola, toim., 2014).

KUVA 4. *Kide*-lehti 1/2009 (Kuva: Arto Liitti)

Kuvassa 4 *Kide*-lehden kuvatekstissä lukee: ”Professorit Merja Kinnunen ja Soile Veijola vauhdittavat tasa-arvoa sekä perinteisin keinoin että uudella tyylillä.” Marjo Laukkasen (2009, 8–11) kirjoittamassa jutussa otsikkona on Kylmää kyytiä Lapissa? ja ingressissä kysytään, ”minkälainen on pohjoisen työelämän sukupuoli” ja ”onko Lapin yliopistolla sukupuolta?”

Pohjoisen alue asetti aivan uudenlaisia kysymyksiä alueen, tilan, paikan ja sukupuolen yhte-

ydestä ja siitä, miten kansalliset ja kansainväliset kehityskulut, taloudelliset suhteet, talouden käsitteämisen tapa, patriarkaatti ja kapitalismi ovat alueiden sukupuolella läsnä, kuten Irmeli Kari-Björkbackan väitöskirja *Alueen ja työn sukupuoli* (2015) osoittaa.

Olin aiemmin pitänyt segregatiota hieman latteana käsitteenä. Lapin letkassa, sukupuolten tasa-arvoa koulutuksessa ja työelämässä edistävässä ES R:n hankkeessa (2008–2014), yliopiston roolina oli tutkia segregatiota. Ja kuinka ollakaan, tuo käsite heräsi eloon. Töiden, ammattien, toimialojen ja työmarkkinoiden jakautuminen sukupuolen perusteella jähmettää Lapissa rankasti työmarkkinoita ja ihmisten valinnanmahdollisuuksia. Se jähmettää paperiteollisuuden työttömiä Kemijärvellä jälkiteolliseen ahdinkoon ja asettaa naisia sosiaali- ja terveysaloilla nykyisen talouskurin politiikan aiheuttamaan epävarmuuteen ja toimeentulon niukkuuteen. Segregaation käsite ei tavoita kulttuurista muistia eikä oikein iän, koulutuksen, luokan ja etnisyyden risteymiä, mutta se tavoittaa sukupuolirakenteen yhteiskunnan rakennetta kuvaavana käsitteenä.

Opettamisen lupaus

Ensimmäinen luentomatkeni Lapin yliopistoon oli ollut 2000-luvun alussa väitöskirjani aiheesta, luokittelusta. Tuolloinen Menetelmätieteiden laitos oli Lapin yliopiston ulkopuolelta tulevalle suurenmoinen paikka. Sen järjestämän opetuksen kautta Lapin yliopisto tuli tutuksi ja omin silmin näki, miten antoisaa on, että kyseessä on yliopisto, jossa myös taiteet ovat läsnä. Ylipäätään Lapin yliopisto näyttäytyi kauniina rakennuksena, jossa tiedekuntien ja oppiaineiden väliset rajat olivat toiminnallisesti matalia.

Pääsin opettamaan vasta Jukka Mäkelän luvan jälkeen. Hän oli syystäkin sitä mieltä, että vasta tohtorina on lupa olla vierailtava opettaja. Ensimmäisenä opetuspäivänäni oli paikalla viisi opiske-

lijaa ja toisena kolme. Yleisömenestystä selitettiin hiihtolomaviikolla. Surressani yleisön vähäisyyttä Jukka Mäkelä totesi, että jos yksikin ihminen sai yhdenkin ajatuksen, niin luennoilla oli merkitystä. Kauniisti sanottu. Tähän ”yhteen ajatukseen” tiivistyy myös jotain hyvin olennaista opettamisesta. Kuten Päivi Naskali on todennut (2007, 61–69), opettaminen tapahtuu eri ajassa kuin oppiminen. Opetuksen merkitykset ovat viivytettyjä kohti tulevaisuutta, ja ne voidaan tunnistaa jälkinä, jotka sellaisenaan eivät toistu eivätkä toista opetettua eikä opettajaa. Tässä mielessä sosiologisen opettamisen lupaus on tiedon avaruuden avaamisessa, jatkuvan kriittisyyden, kiittämättömyyden ja tyytymättömyyden mahdollistamisessa, kuten Kirsti Lempiäisen ja Anu Valtosen kanssa kirjoittamme jutussamme Sosiologinen opettaminen (2015, 271–274) Naskaliin tukeutuen.

Sosiologian lupaus opiskelijoille ja opettajille voidaan tiivistää tieteellisenä asenteena todellisuuteen. Tämä asenne ja tutkimuksellinen opettaminen ovat luontevia sosiologian oppiaineelle, sillä onhan sen työnjaollinen tehtävä yhteiskunnassa luoda käsitteitä, teorioita ja menetelmiä yhteiskunnan tutkimiseen ja muuttamiseen – sen näkemiseen, miten yhteiskunta on mahdollinen. Tieteellinen asenne on väistämättä myös kriittinen asenne, kertooohan sanan kriittinen etymologia, että se tarkoittaa juuriin menemistä, miksi- ja miten-kysymysten tekemistä ja syvää välittämistä kaikesta olevaisuudesta. Minusta ei olisi koskaan tullut sosiologia, saati professoria, jos minua ei olisi opetettu ja ohjattu – kiitoksia Pertti Alasuutarille, joka on ohjannut kaikki opinäytteeni – tai jos en olisi opettanut ja ohjannut, parhaimmillaan dialogissa yhdessä opettajien ja opiskelijoiden kanssa. Ilman opiskelijoita ja opettamista olisin laiskemmin perehtynyt erilaisiin tutkimusmenetelmiin, tieteellisen kirjoittamisen erityispiirteisiin, lukuisiin käsitteisiin tai sosiologian oppihistoriaan. Koko sosiologialla ei olisi minkäänlaista tulevaisuuden lupausta ilman

opiskelijoita. Ja vaikka nyt saatan vaikuttaa kiusallisen omahyväiseltä, niin kaikkein eniten mieltäni lämmittäneet tunnustukset yliopistotyöstä olen saanut opiskelijoilta: Hyvän opettajan kunniakirja Tampereen yliopistosta ja Lapin yliopiston Vuoden opettaja -kunniakirja. Olen ripustanut ne kotiini seinälle paikkaan, josta varmasti jokainen vieras ne huomaa.

Kapitalistinen yliopisto

2000-luvun lopulla astui voimaan uusi yliopistolaki. Vihasin ja suren yhä tätä kapitalistisen yliopiston legitimoivaa lakia. Arkeemme tulivat voimallisesti yliopistoon 1980-luvulta asti hiipineet arviointi, mittaaminen, suoritukset, tulokset ja tuotteet ja ennen kaikkea rahan määrittelyvallan ensisijaisuus. Elämme keskellä satoja tietojärjestelmiä, arviointijärjestelmiä, mittaamista ja tuotteistamista. Rahan hakeminen rohmuaa aikaa koko akateemisessa maailmassa.

Minusta olennaista 1980-luvun yliopistossa nykypäivään verrattuna on, että tuolloin, Foucault'ta ja omaa väitöskirjaani (2001) seuraten, toiminta muistutti klassista episteemiä. Suhde todellisuuteen näyttäytyi järjestyksinä, jatkuvuuksina, eroina, vertailuina ja vaihdettavuuksina. Nyt 2010-luvulla elämme sellaista modernia episteemiä, jossa ihminen luokittelee itse itseään, jokaisen tulee hallita itseään, esittämisen tapana ovat yksilöluokitukset ja suhde todellisuuteen muotoutuu esittämisen esittämisenä. Hallinta on sisällämme eikä ulkoapäin tulevina vaateina. Hallitsemme itse itseämme, arvioimme, muutamme, kehittämme, syytämme ja kehumme. Yliopiston tulee esittää itsensä esityksenä, jossa se lupaa paitsi säästää myös kehittää, muuttaa, yhdistyä, keskittää, uudistaa, itsearvioida ja varmistaa laatuaan. Tietoa taloudellistetaan ja taloutta tiedollistetaan.

Sosiologian näkökulmasta yhteiskunta on toki aina elänyt meissä. Yhteiskunta pesiytyy ihmiseen, kuten sosiologian klassikko Georg Simmel on tii-

vistänyt (1999, suom. Kauko Pietilä). Nyt tuntuu, että nykyinen hallinnan muoto on erityisesti myös pesiytetty ihmiseen, sillä yrittäjyyskasvatuksen hengessä olemme peräti oman onnemme seppiä.

1980-luvulla henkilökunnan ja ehkä koko yliopistoinstituution tiedepoliittinen keskustelu oli sangen vilkasta ja epäluuloisuus opetusministeriötä kohtaan vallitseva olotila. Projektit, eli ulkoapäin tuleva rahoitus, mahdollistivat monet tutkimukset. Kiistoja käytiin soveltavan ja perustutkimuksen eron tai samanlaisuuden välillä. Nykyisin koko yliopistolaitosta voidaan kutsua projektiyliopistoksi tai strategiyliopistoksi. Tosin sanalla projekti on eri merkitys. Aini Linjakumpu kiteyttää vanhan ja uuden yliopiston ominaisuuksia Kide-lehdessä kuvaamalla, kuinka elämme "strategiyliopistojen" aikaa, jossa yliopistollista tutkimusta ja opetusta yhä enemmän määrittävät strategiset valinnat ja poisvalinnat. Perinteiseen johtamiseen sisältyi vähintään kohtalaisesti ennustettavuutta ja luottamusta, mitä itsevaltaisimmatkaan johtajat eivät pystyneet tuhoamaan. Linjakumpu kuvaa, kuinka uusi yliopisto pyrkii eroon juridisiin ja hallinnollisiin reunaehtoihin ja sääntöihin nojautuvasta toimintamallista ja kuinka strategiyliopisto mahdollistaa nopeat liikkeet ja päätökset. Yhtä nopeasti sillä voidaan kuitenkin romuttaa työntekijöiden luottamusta tasa-arvoiseen, avoimeen ja tieteellisesti uskottavaan toimintaan. (Linjakumpu 2018, 50.)

Työtilat ovat edelleen klassisen episteemin mukaisia isoja ja pieniä huoneita, rivissä yksiköittäin ja kerroksittain. Lapin yliopistossa havaittiin sisäilmaongelmia 2010-luvulla ja tilojen merkitys tuli näkyviin konkreettisesti. Liimasimme tuoleihimme "tämä vihreä tuoli on minun" -tarroja ja lähettelimme Sirpa Hast-Uusitalolle sähköposteja kysyen, onhan vihreä tuolini varmasti tallessa.

Osa tutkijoista teki töitään yhteisessä tietokonehuokassa. Kannoimme laatikossa kirjoja ja map-

peja, mitä kukin jaksoimme kantaa. Yritin merkata mielinurkkani tarralla niin, etteivät muut siihen tulisi, ja yritin jopa suostutella pois nimikoimaani pöytään eksyneen.

KUVA 5. Työhuone Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa vuonna 2015. (Kuva: Merja Kinnunen)

Homeen ansiosta, sillä olin yksi sisäilmaongelmille altistuneista, sain kulmahuoneen, professori Asko Suikkasen entisen huoneen. Olin siis päässyt entisestä ikkunattomasta komerosta professorin kulmahuoneeseen. Sain huoneeseeni kauniin ja lasitetun kirjahyllyn. Pitkään en ehtinyt tilasta iloitaa, kun sairastuin.

Oletan, että Senaattikiinteistöjen tällä hetkellä ryminällä toteuttama siirtymä monitilatoimistoihin tavoittaa myös tämän kulmahuoneen. Organisaatioiden muisti mapeineen, kirjoineen ja raportteineen siirtyy joidenkin kotikellareihin, tai ne hävitetään. Yhteisestä osaamisesta tulee yksilöiden omaisuutta, henkilöitynyttä pääomaa, ku-

ten kirjoitamme Kirsti Lempiäisen ja Virve Peterin kanssa Sosiologia-lehden artikkelissa Konttorista monitoimitilaan (2017, 125).

Monitilatoimistoja markkinoidaan hierarkiattomina tiloina, joissa johtajat ja kaikki ammattiryhmät kohtaavat toisensa. Ensimmäiset merkit yliopistojen monitilatoimistoista viittaavat siihen, että jatko-opiskelijoille voi olla varattuna tila riveissä vierekkäin, tutkijat ovat isossa avotilassa sermein eristettyinä ja professorit jaetuissa huoneissa. Hierarkia on yhtä näkyvä kuin se oli 1800-luvun konttoreissa, nyt vain uudella kiepillä ja konsulttifirmojen opastuksella.

Tilakamppailuja on odotettavissa yliopistoissa. Voidaanhan tilat ymmärtää vallan käytäntöinä, representaatioina ja ruumiillisesti elettyinä, kuten kirjoitamme artikkelissamme (Kinnunen, Lempiäinen & Peteri 2017, 112–114).

Kirjojen hidas ajattelu

Yksi asia on ollut läsnä läpi yliopistovuosieni. Olen saanut olla yli 30 vuotta mukana tiedekustantamo Vastapainon toiminnassa ideoimassa, arvioimassa ja tekemässä kriittisiä yhteiskuntatieteellisiä tiedekirjoja. Kiitoksia Vastapainolle ja myös Gaudamuksessa pitkään toimineelle Tuomas Sepälle. Minusta on arvokasta, että Lapin yliopisto on uuden Vastapainon kustannusyhtiön osakas yhdessä Tampereen ja Turun yliopistojen kanssa.

Kirjaa voi pitää muistin, hitaan ajattelun, aikaa vaativan luovuuden ja esittämiselle perustuvan tiedollisen episteemin ilmentymänä. Kirja on kulkenut pitkän tien 4500 vuotta sitten kirjoitetuista savitauluista 2000-luvun sähköisiin e-kirjoihin. En uskalla uskoa kirjamuotoisen esittämistavan kuolemaan. Tässä mielessä Lapland University Pressin lakkauttaminen on suuri sääli, sillä yliopistopainon kirjat ovat olleet ikkunoita pohjoisen todellisuuteen ja Lapin yliopistossa tehtävän tutkimuksen näkyvyyteen.

Sosiologian lupaukset

Jäähyväisluentoa kirjoittaessa surin monta kertaa sitä, onko tällä mitään merkitystä maailmassa, jossa yli miljardi ihmistä elää valtavassa köyhyydessä, jossa köyhyys, sodat ja turvattomuus laittavat ihmiset kulkemaan karavaaneina etsimään turvaa ja toimentuloa, jossa vesi loppuu ja ympäristötuhot murskaavat elinot. Mikä tässä maailmassa on sosiologian lupaus?

Sosiologiaan on aina sisältynyt *lupaus kriittisyydestä*, onhan sosiologia kriittistä perusyhteiskuntatiedettä. Kriittisyys tarkoittaa kriittistä yhteiskunta-analyysiä, tieteellistä asennetta todellisuuteen ja tutkimuksellista opettamista. Lena Näreen (2015, 38–41) lailla ajattelen, että sosiologian lupaus on luoda uskottavia tulkintoja yhteiskunnasta, sen nykyisyydestä, suunnasta ja tulevaisuudesta tieteellisin menetelmin. Kriittisyys sisältää kriittisyyden myös omaa käsitteistöä kohtaan ja kyvyn nähdä, miten käsitteet ovat muodostuneet ja muodostuvat aina tiettyssä paikassa ja ajassa – historiallisessa, poliittisessa ja sosiaalisessa kontekstissa.

Kriittisyys johtaa *lupaukseen nähdä yhteiskunta ilmiöissä ja häiritä yhteiskuntaa*. Georg Simmel (1994) on kuvannut, kuten jo aiemmin mainitsin, miten yhteiskunta pesiytyy ihmiseen. Hän on suunnannut huomion siihen, kuinka yhteiskunta on läsnä vaikkapa oven kahvassa. Simmeliläiseen ajatteluun perustuu Kauko Pietilän ja Klaus Sondermannin (1994) tiivistämä ajatus tutkia yhteiskuntaa ilmiöissä. Tätä yhteiskunnan ilmiöissä tutkimista kuvaa *Häiritsevä yhteiskuntatutkimus*-kirjan johtoaajatus, josta Jarno Valkonen kirjoittaa kirjan johdannossa seuraavasti (2018, 15):

Pieniksi ja yksinkertaisiksi ymmärretyt ilmiöt voivat sulkea sisäänsä suuria ja monimutkaisia asioita ja vieläpä kannatella niitä. Usein onkin niin, että tärkeiden ja vähemmän tärkeiden asioiden mittasuhteet tulevat näkyväksi juuri näennäisesti

pienissä ja merkityksettömissä ilmiöissä, asioissa, joita peitellään tai jotka jäävät muuten näkymättömiin, asioissa jotka ovat kiistanalaisia tai normaalistettuja ja asioissa joiden varassa yhteisöelämä rakentuu tai jotka uhkaavasti sitä horjuttavat.

Sosiologian lupaus on häiritä yhteiskuntaa näkemällä yhteiskunta ilmiöissä ja myös *tunnistamalla eriarvoisuuden rakenteet*. Sielläkin missä rakenteita ei näytä olevan sosiologien tehtävä yhteiskunnassa on tunnistaa rakenteet ja nähdä ne ihmisten tekoina. Yhteiskunnallisten aseminen kuvaukset, jotka sisältävät myös sosiaalisen ulottuvuuden, ovat jäämässä talouden tarvitsemien jäsenysten jalkoihin. Haluammeko tottua ajattelemaan, että yhteiskunnan toimijoita voi kuvata kotitalouksina, fragmentteina, resursseina, indikaattoreina, klustereina ja sen sellaisina. Vai jatkammeko yhteiskunnan jäsentämistä myös ryhminä, luokkina, asemina, kerrostumina ja ihmisten, esineiden, asioiden, elollisen, luonnon ja ei-inhimillisen materiaalin suhteina? Entä teemmekö sen tavoilla, joilla pystymme erottamaan yhteiskunnan eriarvoisuuksia, samanarvoisuuksia ja niissä tapahtuvia muutoksia? Myös tässä on sosiologialla vastuu ja lupaus.

Eeva Luhtakallio (2014, 285–289) on kuvannut kolme ulottuvuutta, joiden avulla sosiologia voi ottaa muuttuvasta maailmanjärjestyksestä ja yhteiskunnista vastuutaan. Sosiologisessa tutkimuksessa tarvitaan hänen mukaansa 1) tutkimusaineistoina ja -menetelminä niin *big datan* analysointia kuin etnografistakin tutkimusotetta; 2) yhteiskuntateoriaa sisältäen perustutkimuksen itsenäisyyden ja tiedonintressin epäkaupallisuuden ja 3) *sosiologian poliittisuutta* ymmärrettyinä lähtökohtana, jossa tiede on olemassa hyvää elämää edistääkseen ja yhteiskuntaa auttaakseen.

Jaan sosiologian työarkana ja poliittisena lupauksena Riikka Homasen ja Marianne Mäkelinin Sosiologia-lehden pääkirjoituksen Feminististä

sosiologiaa (2018, 3) mukaisesti ”sukupuolittuneen vallan ja rodullisten, etnisten, seksuaalisten, luokkasidonnaisten ja ei-inhimillisten toissijaisuuksien ja järjestysten purkamisen sekä uudenlaisten poliittisesti hyväksyttävien todellisuuksien hahmottamisen”. Sosiologian lupaus tässä on tasa-arvoisuuden, yhdenvertaisuuden, oikeudenmukaisuuden ja yhteiskunnan parantamisen lupaus.

Kollektiivisuuden voima

KUVA 6. Taikaesitys (Kuva: Merja Kinnunen)

Kuvassa 6 haluan sosiologisen taikuuden avulla taikoa sosiologialle kirkasta tulevaisuutta ja Lapin yliopiston entistä vahvemmaksi tiedeyliopistoksi, jossa yhteiskunta-, kulttuuri-, oikeus-, kasvatus- ja sukupuolentutkimus, taiteet sekä arktinen alue kohtaavat ja jossa tiede on kunniaansa. Kiitoksia sosiologia ja kiitoksia Lapin yliopisto! Loppua kohti mentäessä sävyni tummenivat yli-

opistoinstituution muutosten myötä. Silti edelleen voimia ja iloa tuottavat mahtavat kollegat, opiskelijat ja ystävät akateemisessa maailmassa ja mahdollisuus toimia yhdessä. Kollektiivisuuden voimaa ei nykyinen kapitalistinen yliopisto pysty viemään pois.

Kirjallisuus

- ANTONEN, ANNELI, KIRSTI LEMPIÄINEN & MARIANNE LILJESTRÖM (TOIM.). 2000. *Feministejä – Aikamme ajattelijoita*. Tampere: Vastapaino.
- ARENDDT, HANNAH. 2017. *Vita Activa – ihmisenä olemisen ehdot*. Suom. Riitta Oittinen ja työryhmä. Tampere: Vastapaino.
- BJÖRKBÄCKA-KARI, IRMELI. 2015. *Alueen ja työn sukupuoli*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lapponiensis 306.
- ERÄSAARI, LEENA. 2002. *Julkinen tila ja valtion yhtiöittäminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- HOMANEN, RIIKKA & MARIANNE MÄKELIN. 2018. ”Feminististä sosiologiaa.” Pääkirjoitus. *Sosiologia* 55:1, 3–5.
- KINNUNEN, MERJA. 1998. ”Numeroidut ihmiset. Työeläkekortin numerosta henkilötunnukseksi.” Teoksessa *Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt*, toim. Seppo Paananen, Anneli Junto & Hannele, Sauli. Tampere: Vastapaino, 117–134.
- KINNUNEN, MERJA & PÄIVI KORVAJÄRVI (TOIM.). 1996. *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino.
- KINNUNEN, MERJA. 2001. *Luokiteltu sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- KINNUNEN, MERJA & JANNE AUTTO (TOIM.). 2009. *Tänään töissä. Sosiologisia näkökulmia työhön*. Rovaniemi: Lapland University Press.
- KINNUNEN, MERJA, KIRSTI LEMPIÄINEN & ANU VALTONEN. 2015. ”Sosiologian opettaminen.” *Sosiologia* 52:3, 271–274.
- KINNUNEN, MERJA, KIRSTI LEMPIÄINEN & VIRVE PETERI. 2017. Konttorista monitilatoimistoksi. Työn tilojen etnografinen analyysi.” *Sosiologia* 54:2, 110–127.
- KOIVUNEN, ANU & MARIANNE LILJESTRÖM. 2004. *Avainsanat – 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- KORVAJÄRVI, PÄIVI, RIIKKA JÄRVINEN & MERJA KINNUNEN. 1990. *Muutokset kiireen keskellä. Seurantatutkimus muutoksista toimihenkilöiden työpaikoilla*. Tampere: Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Työelämän tutkimuskeskus. Sarja T7.
- KORVAJÄRVI, PÄIVI & MERJA KINNUNEN. 2003. *Muutokset toimihenkilöiden työpaikoilla*. Helsinki: Työsuojelurahasto.

- LAUKKANEN, MARJO. 2009. "Kylmää kyytiä Lapissa?". *Kide. Lapin yliopiston yhteisölehti* 1, 8-11.
- LINJAKUMPU, AINI. 2018. "Strategisia valintoja, poisvalintoja ja johtamista." *Kide. Lapin yliopiston tiede- ja taidelehti* 3, 50.
- LUHTAKALLIO, EEVA. 2014. "Sosiologian tulevaisuus." *Sosiologia* 51:3, 285-289.
- NASKALI, PÄIVI. 2007. "Yliopistollinen opetus on lahja." *niin & näin* 1, 61-69
- NÄRE, LEENA. 2015. "Sosiologian kaksi lupausta." *Sosiologia* 52:1, 38-41.
- PIETILÄ, KAUKO & KLAUS SONDERMANN. 1994. *Sanomalehden yhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- RAUTIO, PERTTI. 1987. "Käytiin rehtorinvirastossa kahvilla". Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen henkilökunnan tiedotuslehti *Vinkit* 3:4, 2-3.
- SIMMEL, GEORG. 1999. *Pieni Sosiologia*. Suom. Kauko Pietilä. Tutkijaliitto: Helsinki.
- SULKUNEN, PEKKA, PERTTI ALASUUTARI, RITVA NÄTKIN & MERJA KINNUNEN. 1985. *Lähiöravintola*. Helsinki: Otava.
- TUOMINEN, MARJA & MERVI LÖFGREN (TOIM.). 2018. *Lappi palaa sodasta - Mielen hiljainen jälleenrakennus*. Tampere: Vastapaino.
- VALKONEN, JARNO (TOIM.). 2018. *Häiritsevää yhteiskuntatiede*. Rovaniemi: Lapland University Press.
- VARSA, HANNELE. 1993. *Sukupuolinen häirintä ja ahdistelu työelämässä. Näkymättömälle nimi*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvojulkaistuja. Sarja A: Tutkimuksia 1.
- VEIJOLA, SOILE (TOIM.). 2014. *Matkailututkimuksen lukukirja*. Rovaniemi: Lapland University Press.